

Az erdőrezervátumok fenntartásának általános irányelvei

Tíz éves a Környezetvédelmi Minisztérium Természetvédelmi Hivatalának erdőrezervátum programja, amelynek célja a hazai erdőrezervátum-hálózat kialakításához megfelelő erdőterületek kiválasztása, azok védetté nyilvánításának előkészítése és erdőrezervátummá nyilvánítása, továbbá az erdőrezervátumok állapotfelvetele, hosszú távú fenntartási terveinek kidolgozása, megóvása és kutatása. Az erdőrezervátum jogi fogalmát és a vonatkozó jogszabályi előírásokat a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (a továbbiakban: természetvédelmi törvény) tartalmazza, amellyel összhangban van az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény (a továbbiakban: erdőtörvény).

Az erdőrezervátum (erdei ökoszisztéma rezervátum) a természetes vagy természetközeli állapotú erdei életközösség megóvását, a természetes folyamatok szabad érvényesülését, továbbá kutatások folytatását szolgáló olyan erdőterület, amelyet jogszabály

- „nemzeti park”, „tájvédelmi körzet” vagy „természetvédelmi terület” országos jelentőségű védett természeti területi alapkategóriába sorolva,

- járulékos védett természeti területi kategóriaként erdőrezervátummá nyilvánít.

Az erdőrezervátumok alapvető és elsődleges célja a természetes vagy természetközeli állapotú erdei életközösség, az erdei ökológiai rendszer természetes folyamatainak megóvása, további célja mindennek biztosításával a megismerést célzó monitorozás és kutatás. Nem tévesztendő össze az erdőrezervátum a **tudományos rezervátum**-mal, amely hasonló járulékos védett természeti területi kategória, fő célja azonban a tudományos cél. Mindkét kategória esetében közös egyébként a természetvédelmi jogi oltalom, amiből következik, hogy a védett természeti területre vonatkozó – a védett természeti területi alapkategóriától és a védettség fokától is függő – jogszabályi és hatósági előírásokat mindenkinek be kell tartania. A védett természeti területeken belül az erdőrezervátum sajátos természetvédelmi kategória, amelynek *jellemző megkülönböztető jegyei a következők:*

- természetvédelmi oltalom magterület és védőzóna elkülönítésével, a magterület mindenkor fokozottan védett természeti terület;

- együttesen érvényesül a természetes vagy természetközeli állapotú erdei életközösség megóvásának, a természetes folyamatok szabad érvényesülése biztosításának, továbbá kutatások folytatásának a célja (hármass funkció), de a megóvás és a természetes folyamatok szabad érvényesülése elsődlegességének biztosításával, amely elsődlegességnek elsősorban a funkciók esetleges ütközése esetén van jelentősége;

- a természetvédelmi oltalom tárgya a teljes erdei ökológiai rendszer.

Ami a vonatkozó említett törvényeket illeti: védett természeti területen lévő erdő esetében az erdőtörvény rendelkezéseit a természetvédelmi törvényben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni, a két törvény között e tekintetben az általános és a speciális viszonya áll fenn. Érvényes ez természetesen az erdőrezervátumra is. Az erdőtörvény és végrehajtási jogszabálya, valamint az erdőrendezés összhangban áll e tekintetben a természetvédelmi célokkal és érdekekkel.

Az erdőrezervátum két zónából áll. A kiemelkedő természetvédelmi értéket jelentő erdei ökoszisztéma közvetlen megóvását a **magterület** szolgálja, amely a törvény erejénél fogva mindig fokozottan védett természeti terület, és benne teljes használati korlátozás érvényesül. A **védőzóna** védett vagy fokozottan védett természeti terület, ahol az állandó védő funkciót biztosító és a további természetvédelmi céloknak is megfelelő természetközeli erdőgazdálkodási (készletgondozó szájalásos, szájalóvágásos, elnyújtott időtartamú fokozatos felújításos) módszerek alkalmazhatók.

Az erdőrezervátumok fenntartása, céljainak érvényesülése érdekében meghatározó, hogy biztosítva legyen:

- a magterületek teljes érintetlensége és zavartalansága,
- a védőzónák természetserű állapota és magterületet védő funkciója,
- a terület zavartalanságát garantáló metodika szerinti, a természetvédelmi hatóság által engedélyezett szisztemati-

kus állapotfelveledek (monitorozás) és kutatások végzése,

- a látogatások fokozott tér- és időbeni korlátozása.

Rendkívül fontos feladat az erdőrezervátumok fenntartásának, természetvédelmi kezelésének hosszú távú tervezése, amelyre bevezettük a **hosszú távú fenntartási terv (HFT)** fogalmát. A *hosszú távú fenntartási terv* a vonatkozó jogszabályi előírások, a fenntartás itt közreadott általános irányelvei, valamint a megbízott tudományos műhelyek által az egyes erdőrezervátumokra kidolgozott szakanyagok alapján jelenleg készülnek. Az erdőrezervátumok – a területileg illetékes nemzeti park igazgatóság javaslata alapján a Környezetvédelmi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala által jóváhagyott – hosszú távú fenntartási terveit alapul szolgálják az adott védett természeti terület **természetvédelmi kezelési tervének** elkészítéséhez, az egyes erdőrezervátumokra vonatkozó szakmai előírások így a 10 évente felülvizsgálandó *természetvédelmi kezelési terveken* keresztül érvényesülnek majd.

Az erdőrezervátumok erdőgazdasági vagyongazdálkodása

Erdőrezervátum-magterület

A fokozottan védett természeti területen lévő erdőkre vonatkozó természetvédelmi törvényi előírásban megfogalmazott természetvédelmi kezelés a magterületen úgy értelmezendő, hogy ott általában tilos minden emberi beavatkozás, és teljes gazdálkodási korlátozás érvényesül. Az erdőrezervátum magterület „a természet kísérleti területe”. A teljes beavatkozási korlátozás alóli kivételt képező bármilyen belenyúlás csak egészen rendkívüli olyan esetben engedélyezhető, ha a nem kívánatos nem őshonos fajok, vagy erdővédelmi okok az erdőrezervátum (céljai szerinti) fennmaradását szélsőségesen veszélyeztetnék. Az erdőgazdálkodó feladata itt a vagyongörzés.

Erdőrezervátum-védőzóna

Az erdőrezervátumok védőzónájá-

ban csak olyan erdőgazdálkodási tevékenység folytatható, amely átmenetileg sem csökkenti a magterület védelmét biztosító védő funkcióját, és fokozatosan végre kell hajtani azokat a beavatkozásokat, amelyek a magterület védelmét legjobban szolgáló természetközeli állapot mielőbbi eléréséhez szükségesek. A védőzóna védő funkcióját (az erdőrezervátum céljával összhangban) a természeteshez minél közelebb álló, őshonos fafajú, elegyes, vegyes korú, fajokban gazdag erdők, a különböző típusú (valódi, csoportos stb.) szálalóerdők biztosítják a legjobban. A cél ezért a folyamatos borítást biztosító ilyen állapot elérése, amelynek eredményeként a szálalásos, a szálalóvágásos vagy az elnyújtott felújítási időszakú, elsősorban egyenlőtlen bontáson alapuló fokozatos felújítóvágásos erdőművelési módszerek alkalmazhatók.

Az erdei ökoszisztémák stabilitását és természetvédelmi értékét többek között alapvetően meghatározza a biológiai sokféleség. Meghatározó természetvédelmi cél ezért annak természetközeli erdőművelési módszerekkel történő megőrzése vagy növelése (a termőhelynek megfelelő őshonos elegyfajok bevitelére helyi származású szaporítóanyaggal való pótlással, kiszáradt és túlkoros egyedek visszahagyása, cserjeszintvédelme, gallyanyag visszahagyása stb.). Amennyiben erdővédelmi beavatkozásokra van szükség, minden esetben természetbarát biológiai eljárásokat kell alkalmazni.

Erdőrezervátum-védőzóna esetlegesen *fokozottan védett természeti területén* levő erdők kezelése során figyelembe kell venni a fokozottan védett természeti területre vonatkozó, valamint a terület konkrét fokozottan védett vagy védett természeti értékeitől függő jogszabályi, illetve kezelési előírásokat is. Általános alapkövetelmény a természetközeli és természetkímélő technológia. Tarvágás egyáltalán nem alkalmazható, a végvágás összefüggő maximális területe ne legyen több 0,5 ha-nál. Hagyásfák, hagyásfa-csoportok fenntartása indokolt. A vágásérettségi kor a biológiai vágásérettség időszakán belül tervezendő.

Erdőrezervátum védett természeti területén levő védőzónájában a védett természeti területre vonatkozó jogszabályi előírások, valamint az előforduló konkrét védett természeti értékektől is függő természetvédelmi kezelési előírások betartásával természetközeli erdőgazdálkodás folytatandó. Általános kö-

vetelmény a természetkímélő technológia. A végvágás legnagyobb összefüggő területe nem haladhatja meg a 0,5 ha-t. Hagyásfák, hagyásfa-csoportok fenntartása indokolt. Tarvágás csak nem őshonos fajokból álló vagy természetes felújulásra nem képes állományokban engedélyezhető, max. 0,3 ha összefüggő területnagyságokkal, amennyiben az nem veszélyezteti a magterületet védő funkciót és a konkrét természetvédelmi célokat. A vágásérettségi kor a biológiai vágásérettséghez közeli időpontra tervezendő.

Vadállomány-fenntartás az erdőrezervátumok területén

Az erdőrezervátumokban csak az őshonos vadászható állatfajok tarthatók fenn, a természetes vadeltartó képességnek megfelelő természetközeli összetételben és állomány nagyságban, a természetvédelmi célok elsődlegességének figyelembevételével.

A teljes erdőrezervátumot különleges rendeltetésű és természetvédelmi célú vadászterület-részként célszerű fenntartani, extenzív állománykezeléssel. Hagyományos vadgazdálkodás a területen nem folytatható. A vad etetése nem megengedett, vadászati berendezések (a hordozható magasles kivételével) nem helyezhetők el, az ott meglévőket pedig át kell telepíteni. A vadállomány létszámát a kritikus károsítási küszöb alatt kell tartani. A vadkárosítás ellen az állománylétszám szabályozásával, megfelelő kerítéssel, vagy a vad területről való elvonásával lehet védekezni. A nagyvad – szükség esetén intenzív – vadászata (elejtése) vagy befogása csúcsragadozó hiányában általában elkerülhetetlen. A vadászat az erdőrezervátum zavartalanságának elősegítése végett időben, térben és módszereiben erősen korlátozott, illetve szabályozott kell hogy legyen, az erdőrezervátum céljainak megfelelően. A vadat elsősorban a védőzónában kell elejteni.

Az erdőrezervátumokat magában foglaló vadgazdálkodási körzetek és vadászterületek legkisebb fenntartandó és legnagyobb fenntartható vadlétszámának meghatározásakor, valamint a vadgazdálkodás tíz évre szóló és éves tervezésekor figyelembe kell venni az erdőrezervátumok fenntartásának érdekeit, valamint a térség természetközeli erdeinek vadvédelmi kerítés nélküli felújíthatóságának követelményét. A magterületet vadvédelmi kerítéssel indokolt

bekeríteni abban az esetben, ha a térség nagyvad-állománya a természetes vadeltartó képességet jelentősen meghaladja, és súlyosan veszélyezteti a természetes ökológiai folyamatokat.

Erdei haszonvételek az erdőrezervátumokban

A felvázolt erdőgazdasági vagyongazdálkodás és vadászat kivételével az erdőrezervátumok teljes területén *mindennemű fő- vagy mellék-haszonvételei tevékenység általában tilos*. Az erdőtörvény alapján erdei haszonvételek minősül a fakitermelésen és a vadászon kívül a száradék, gally, díszítőlomb, mag, gomba, moha, virág, vadgyümölcs és gyógynövény gyűjtése, a bot, a nád, a sás és a gyékény termelése és a fű kaszálása, valamint a méhészeti tevékenység és a fenyőgyanta gyűjtése, amelyek nem engedélyezhetők.

Tudományos kutatási tevékenység

A természetvédelmi törvény szerint védett természeti területen a természetvédelmi hatóság engedélyre van szükség a kutatás, gyűjtés, kísérlet végzéséhez, fokozottan védett természeti területen pedig a nemzeti park igazgatóság engedélyre kell a területre való belépéshez is. Az erdőrezervátum céljai közül az erdei életközösség megőrzésének és a természetes folyamatok szabad érvényesülésének biztosításának, tehát a bolygatatlanságnak van elsőbbsége. Az erdőrezervátum-magterületek fokozottan védett, a védőzónák védett vagy fokozottan védett természeti területek. Mindezekre, valamint a törvény tárgyi hatályára [Tvt. 2. § (1) bek. f) pont] is tekintettel, az erdőrezervátumokban kérelmezett kutatások engedélyezésekor a nemzeti park igazgatóságok a következő országosan egységes feltételrendszert alkalmazzák.

Magterületen és fokozottan védett védőzónában folytatott tudományos kutatási tevékenység

- csak a belépéshez szükséges engedéllyel együtt,
- legfeljebb 1 naptári évre,
- természetes személyek részére,
- a nemzeti park igazgatóság által elfogadott kutatási módszerek alapján, és
- a vonatkozó jogszabályi követelményeknek megfelelően engedélyezhető.

A *magterületen* folytatott kutatások nem zavarhatják az erdő természetes

ökológiai folyamatait, és nem veszélyeztethetik a természet védelméhez, illetve az erdőrezervátum fenntartásához fűződő célokat és érdekeket. Olyan kutatások, amelyek a védőzónában is eredményesen elvégezhetőek, a magterületen nem engedélyezhetőek. Az erdőrezervátum alapvető természetvédelmi céljaival össze nem egyeztethető kutatási tevékenység erdőrezervátum-magterületen nem folytatható, más tudományos célra a természetvédelmi törvény szerinti tudományos rezervátum jelölhető ki. A magterületen való tartózkodásról és az ott végzett kutatási tevékenységről az engedéllyel rendelkezőknek a területileg illetékes nemzeti park igazgatóságát folyamatosan tájékoztatni kell. A kutatások csak a megfigyelés, a mérés és a felvételezés beavatkozásmentes módszereivel folytathatók, és alapvetően az egységes metodika szerinti szisztematikus állapotfelvevésre, biodiverzitás monitorozásra, az életközösség működésének tanulmányozására, valamint társulástani és szukcessziós vizsgálatokra irányulhatnak, a terület teljes zavartalanságának biztosítása mellett.

Előírások a *talajvizsgálatokra* vonatkozóan:

- az erdőrezervátum magterületén talajszelvény-mintagödör nem ásható, talajvizsgálat csak fúrással végezhető,
- csak a nemzeti park igazgatóság által jóváhagyott anyai talajvizsgálati hely jelölhető ki, amennyi a vegetáció változatossága és a termőhely-térképezés miatt minimálisan feltétlenül indokolt.

A *botanikai és a zoológiai vizsgálatokra* vonatkozó főbb előírások a következők:

- csak olyan vizsgálati módszerek alkalmazhatók, amelyek közvetve sem károsítják az élővilágot, és nem veszélyeztetik a populációk önfenntartását, az életközösség szabad működését és folyamatait,
- a vizsgálatok során szükséges tartós jelölések alkalmazásához a nemzeti park igazgatóság hozzájárulása szükséges,
- a talajfelszínre kerülő elhalt növényi részek nem bolygathatók, nem távolíthatók, illetve vihetők el,
- mintavétel élő vagy elhalt szervezetekből csak a nemzeti park igazgatóság engedélyével végezhető.

Egyéb tekintetben a fokozottan védett természeti területre vonatkozó jogszabályi előírások érvényesek.

A *védőzóna védett (nem fokozottan védett) természeti területén* folytatott kutatásokra a védett természeti területen folytatott kutatásokra vonatkozó

zó jogszabályi előírások érvényesek. A nem fokozottan védett védőzónában engedély alapján olyan kutatások is folytathatók, amelyek esetleg destruktív mintavétellel járnak együtt, törekedni kell azonban a kutatással együtt járó bolygatás mértékének minimalizálására. A kutatási tevékenység nem veszélyeztetheti a természet védelméhez fűződő érdekeket.

A *védett és a fokozottan védett fajokkal* kapcsolatban az erdőrezervátumban is a vonatkozó jogszabályi előírások a mérvadóak.

Az erdőrezervátumban végzett kutatások adatairól és eredményeiről készült kutatási jelentésekből és publikációkból – a kutatás támogatási forrásától függetlenül – egy példányt le kell adni a Környezetvédelmi Minisztérium Természetvédelmi Hivatalában archiválás céljából, ami a nemzeti park igazgatósági kutatási engedélyek megújításának feltétele.

Az erdőrezervátumok látogatása

Az erdőtervény szerint az erdőrezervátum területe üdülési, illetőleg sportolási célból – a kijelölt út kivételével – nem vehető igénybe. A következő részletesebb szabályozás a természetvédelmi törvény előírásainak alkalmazásán alapul.

Erdőrezervátum-magterület és fokozottan védett védőzóna

Fokozottan védett természeti területen a nemzeti park igazgatóság engedélye kell a területre történő belépéshez. Az erdőrezervátum magterületére és fokozottan védett védőzónájába a belépés csak külön feltételekkel, ellenőrzött körülmények között, tudományos kutatási és szakoktatási célból engedélyezhető az arra illetékeseknek.

Elsősorban nemzeti park kezelt vagy bemutató övezetében és tájvédelmi körzetben **bemutató erdőrezervátum** jelölhető ki, amelynek magterülete külön engedéllyel és a nemzeti park igazgatóság által kijelölt személy kíséretében korlátozottan látogatható. Csoporthoz tartozó látogatás csak a bemutató erdőrezervátumokban, kis létszámú csoportokban, és csak meghatározott útvonalon, a nemzeti park igazgatóság által kijelölt személy kíséretében történhet.

Erdőrezervátum-védőzóna védett természeti területen

Védett természeti területen vagy an-

nak meghatározott részén a közlekedést és a tartózkodást – ha a védelem érdekei szükségessé teszik – a természetvédelmi hatóság korlátozhatja, illetve megtilthatja. Az erdőrezervátum védett természeti területet képező védőzónájába történő belépést, az ott-tartózkodást tehát indokolt esetben a nemzeti park igazgatóság a természetvédelmi érdekeknek megfelelően a teljes tiltásig terjedően korlátozhatja. Az erdőrezervátumokban mindenütt gondoskodni kell a turistautak megszüntetéséről és a turistaforgalom eltereléséről.

A **hazai erdőrezervátum-hálózat** jelenleg 63 erdőrezervátum képezi 13 100 ha összes területtel, melyből 3665 ha magterület, 9435 ha védőzóna. A 63 kijelölt területből 49 terület erdőrezervátummá nyilvánítása már megtörtént, 14 erdőrezervátum céljára kijelölt terület esetében pedig folyamatban van a védetté nyilvánítási eljárás.

Az erdőrezervátumok kijelölése és a védetté nyilvánítás hosszabb folyamat volt a tervezettnél, aminek szubjektív és objektív okai egyaránt voltak. Az előkészítéssel külső szakembereket, tudományos műhelyeket bízunk meg, hasonlóan folyik a kutatási módszerek kidolgozása, a monitorozás és a kutatás, és részben a hosszú távú fenntartási tervek elkészítése is. Az erdőrezervátum céljára alkalmas területek kiválasztása és kijelölése sok szakmai kívánnivalót hagyott maga után, az előkészítés hosszadalmas felülvizsgálatainkra, számtalan módosításra és pontosításra szorult. Jelenleg a hangsúlyt a hosszú távú fenntartási tervek elkészítésére helyezzük, majd az erdőrezervátum-monitorozás, illetve a rendszeres eseménykövetés beindítása programunk soron következő fontos feladata.

Az erdőrezervátumok fenntartása több célt szolgál azáltal, hogy lehetővé teszi a bolygatatlan természet megőrzését és a természet szabad működésének tanulmányozását. A monitorozás és a tudományos kutatások elméleti tudományos ismereteink bővítését szolgálják elsősorban az ökológia és az erdészeti terén, de a gyakorlati természetközeli erdőgazdálkodás módszereinek kidolgozását is elősegítik. Mindehhez kérjük az erdőgazdálkodók, az erdőtervezők és az erdészeti hatóság további támogatását, segítő közreműködését.

Dr. Temesi Géza
Környezetvédelmi Minisztérium